

Fritänkaren

- går alltid vidare!

alternativ oberoende kulturtidskrift
för främst litteratur, musik och film.

Nr. 40 Advent 1995

Fjärde årgången.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen på budgetbasis
i anspråkslös form utan annonser och *utan lay-out*.

Innehåll i detta nummer :

Det nya flummeriet	2
Astrid Pernheim in memoriam	2
Den sympatiske Edvard Grieg och hans bekymmer	3
Griegs stora norska opera	4
Leo Tolstoj och Richard Wagner	5
Fritänkarens avancerade ornitologi fortsätter	6
Orson Welles' Shakespearefilmatiseringar (<i>apropå återupptäckten av hans "Othello"</i>)	6
Vårresan, del 7 (Italien)	7
Krisresan, del 2 (Turkiet)	9
Himalayaturer, del 10 (Agra)	11
Samtal i Kathmandu (<i>Johannes B. Westerberg</i>) (<i>med bl.a. kommentar till mordet på Jitzhak Rabin</i>)	13
Det händer i Lhasa	27
Om Buddhismen	28
Optimistresan, del 10 : " <i>GSS osäkrar Prag</i> "	30

Detta nummers dominerande artikel är den märkliga dokumentationen av en konferens i Kathmandu, som belyser fyra olika mentaliteter i Tibetregionen.

Vi ber läsarna uppmärksamma, att det enda sättet att vara säker på att få varje nummer av *Fritänkaren* är att prenumerera.

Vi tackar för allt intressant insänt material och ber våra skribenter ha tålamod med redaktionen, som återkom från Indien för fyra dagar sedan och som alltså inte kan publicera allting genast.

Göteborg den 27 november 1995.

Det nya flummeriet

För tio år sedan hade jag en god vän som då övergick från en tämligen bohemisk tillvaro som heltidsflummare till att bli en ordentlig 9-till-femmare med slips och kostym och världens mest konventionella nya fasad. Så småningom började hans fru klaga på att han aldrig kom hem regelbundet från arbetet, då han ständigt arbetade övertid. "Men du förstår," försvarade han sig för sin hustru, "mitt arbete är så gränslöst fascinerande." Hon förstod honom inte men förlät honom, och han fortsatte få ständigt allt senare vanor på arbetet. Snart började huden på hans ansikte fjälla, han fick utslag och besvär med ögonen, och till slut var han nästan inte längre igenkännlig, då hela hans ansikte blivit till hälften förstört av strålningen vid hans jobb. Vad var då hans arbete, som var så gränslöst fascinerande? Jo, han satt hela dagarna framför en dator.

Samma utveckling har jag noterat hos många av mina vänner. De har släppt allt och satsat allt för att få sitta dagarna i ända och bara glo in i en datorskärm, vars tjusning har varit att de har fritt fått manipulera denna efter eget behag. Och detta går allt djupare ner i åldrarna. I stället för umgänge, humaniora och ett mänskligt liv blir det att bara sitta på stjärtfläsket och glo in i en dator, som man själv tror sig ha absolut makt över.

Så är dock inte fallet. Det finns datorvirus, som är så oberäkneliga, att de på ett ögonblick kan förstöra månaders arbetsresultat i en dator. Det finns dator-freaks, som bara sysslar med att skadeglatt ta sig in i andras datorsystem och plantera in sina egenhändigt uppfunna virus, som bara förstör alltsammans. Jan Myrdal hörde också till dem, som blev så betagen i sin dator, att han entusiastiskt skrev in en hel bok på den, varpå han efteråt, när mästerverket till hans oerhörda tillfredsställelse och belåtenhet var fullbordat, råkade trycka på fel knapp, så att hela boken ögonblickligen försvann. Internet-systemet, som är så inne nu och så lovordat överallt, är redan fullständigt korrumpert. Så har vi alla dessa datorspel, med det japanska Nintendo i spetsen, som tvingar barn till att sitta inne dagarna i ända och bara manipulera med visuella pipande syntetiska livlösa robotar.

Naturligtvis är datorn fantastisk som verktyg, men ett verktyg är bara ett medel. När verktyget blir ett ändamål som man fastnar i, som i illusionen om att man därigenom kan förverkliga sig själv, så förtjänar man inte bättre än att råka ut för ett riktigt läckert datorvirus.

Tack och lov för att det fortfarande finns gamla hederliga manuella skrivmaskiner, som man faktiskt själv *kan* ha fullständig kontroll över, åtminstone tills de går sönder. Men då kan de i allmänhet lagas. När en dator blir omodern efter något eller några år finns det ingenting annat att göra med den än att skrota den. Dess ersättare, en nyare modell, kostar en förmögenhet och blir också den omodern och skrotfärdig efter ungefär en smekmånad. Datorn är den nya tidens flumdagslända, som i ett exalterat ögonblick av intensiv extas fladdrar i ljusets låga - blott för att förbränna sig själv och gå under i egen dårskap.

Och det kostar förmögenheter.

Astrid Pernheim in memoriam

Hon förekom alltid men bara i bakgrunden. I Göteborgs katolska församling var hon på något sätt den förkroppsligande gestalten av katolicismens höga kultur, moraliska resning och obändiga ryggrad. När populistisk aggressivitet ville köra över gamla traditioner och förtränga dem var hon alltid den som ställde sig upp till dessas försvar.

När hon nu avled 86 år gammal var kyrkan full av folk som känt henne under kyrkans 56 år och längre, de flesta gamla veteraner, men även yngre personer och människor man aldrig hade trott om att de känt henne. Men alla dessa mycket olika människor från mycket olika läger hade ett gemensamt: en respekt och högaktning för de eviga kulturvärderingar inom kyrkan som Astrid så klart representerade. Det märktes främst på musiken. Organisten var en helt ung man, men i sitt ackompanjering av gudstjänsten flätade han in många urgamla psalmer, som aldrig mera sjungs, som skrotats av en ny radikal och destruktiv tids omogna fåfänga och kulturblindhet, och som var som mest älskade och använda under tiden efter andra världskriget, denna återuppbyggnadens gyllene konstruktiva tid, som alla genast glömde på 60-talet.

Tack, Astrid, för att du fanns, och må sådana som du aldrig upphöra att återkomma för den kontinuitets skull, som den rena skönhetskulturen alltid kommer att kräva för att alls kunna bestå.

Den sympatiska Edvard Grieg och hans bekymmer

Den stora välsignelsen för Grieg var bekantskapen med Franz Liszt och dennes utomordentliga välvilja och öppnande av vägar för sin trettio år yngre kollega. I intet fall framstår Liszt i en mera positiv dager än i sitt mellanhavande med Grieg, som med rätta uppfattade honom som musikens store och ende kunglige profet av bara storsinhet och generositet, som en helig ängel. Utan denna hjälp är det frågan om Grieg över huvud taget hade blivit något.

Hans produktion är relativt liten och omfattar inga storverk. De största är den tidiga ytterst populära pianokonserten, musiken till Peer Gynt i två sviter och fem viktiga bidrag till kammarmusiken, främst hans enda stråkkvartett. För övrigt består nästan all hans musik av små lyriska pärlor.

Ändå var Grieg en utomordentligt hårt arbetande musiker, och man kan rentav påstå att han arbetade ihjäl sig för musiken. Mest slet han ut sig på oändliga konsertresor som han ideligen upprepade och förlängde, då han aldrig kunde stanna länge hemma på Troldhaugen, och det var under en sådan resa han avled, fastän doktorn förbjöd honom att resa och han var dödssjuk. Han hade dåliga lungor, och egendomligt nog försökte han aldrig återhämta sig i varmare länder som Italien, ett land som alltid reparerat och satt fart på musiker från Norden, främst kanske Händel och Sibelius (som exempelvis skrev sin andra symfoni i Italien).

Griegs största problem synes dock ha varit en ängslig osäkerhet inför sin egen förmåga. Hans skapande liv kulminerar med pianokonserten och Peer Gynt-musiken, och sedan blir det inte mycket mer. I stället sliter han ut sig som pianist och dirigent för annan musik än sin egen, som om han underkände denna. Han kämpar hela livet med sonatformen utan att någonsin känna sig hemma i den, ungefär som i en olycklig kärlek som bara blir sado-masochistisk, han kan aldrig acceptera att sonatformen aldrig kan bli hans, och detta tar han som sitt livs största nederlag och misslyckande. Han ger nästan upp som kompositör och flyr i stället till exekverandet och dirigentskapet och offerar sig helt för dessa lägre substitut.

Det beklagliga är att Grieg aldrig fortsatte på den väg som han från början fann vara sin egen. I stället för att fullfölja den (efter pianokonserten och Peer Gynt) försöker han tukta sig med högre discipliner (stråkkvartetten) och förnekar han sig själv och sin egen unika originalitet: "Jag höll på att stagnera, och detta kom sig dels av många tillfällighetsarbeten" (som Peer Gynt, Sigurd Jorsalfar och annat styggt,) "och dels av alltför mycken folklighet. Till den ämnar jag säga: 'Farväl, skugga!'" - och därmed brände han sina skepp.

I viss mån kan man ge Grieg rätt i att många av hans verk faktiskt är ytliga och banala tillfällighetsarbeten, men just bland de enklaste och minst ambitiösa finner man hans kostligaste pärlor i form av en lyrisk innerlighet som saknar motstycke i musiken. Grieg var först av allt en gudabenaad melodiker, och många av hans teman och melodier är lika bärande och oförglömliga som Schuberts och Verdis bästa snilleblixtar; hans melodik står i vekhet och sentimentalitet även både Chopin och Tjajkovskij nära, men är samtidigt genuint nordisk och personlig. Som komposition i sitt slag är exempelvis "Våren", denna lilla enkla sång, oöverträffad. Och vem kan någonsin glömma de enkla melodierna i "I Dovregubbens hall" eller i "Åses död" efter att bara ha hört dem för första gången?

Det är här Edvard Grieg överträffar alla andra i sin enkla innerliga melodiexpressionism, som blev till ett "Sesam, öppna dig!" för hela den nordiska klassiska musiken, och som framför allt fick en så oöverskådlig betydelse för den 22 år yngre Jean Sibelius.

Griegs stora norska opera.

Detta är kanske just den tragiska vändpunkten i Griegs liv, en höjdpunkt som slutade i katastrof, ett högst besynnerligt triangeldrama mellan Grieg, Henrik Ibsen och Bjørnstjerne Bjørnson. Ytterst ansvarig var dock enbart den sistnämnda. Det var nämligen Bjørnstjerne Bjørnson som stod både för initiativet, svartsjukan och den slutliga kollapsen.

Redan 1872 började Bjørnson ansätta Grieg för att få honom att komponera en stor norsk opera i Wagners stil till text av Bjørnson. Grieg var till en början inte lika entusiastisk som Bjørnson, vars storartade text "*Arnljot Gelline*" förärades några skisser av Grieg och tre års funderande över ämnet och sedan ingenting mer.

Men Bjørnson fick en ny storslagen idé och kom på att ämnet Olav Tryggvason om något lämpade sig direkt för en stor norsk opera. Han skickade tre inspirerade scener till Grieg och bifogade följande beskrivning av hur han ville ha det:

"Käre Grieg, Musiken måste ha en satans fart! Det är inget skämt. Det ska brusa iväg. Det blir allt värre och värre. Nu kommer ett helvetes oväsen över miraklet, och så mer mirakel, vild besatthet, dans, delirium, hu, ha!"

Grieg förtrollades genast av styckets makalösa mystik och grep sig verket an medan han skrev till Bjørnson att han ville veta mer om verket. Men Bjørnson reste då utrikes, och Grieg satt fast i sin slaverisång i Christiania. Nästa sommar hade Bjørnsons fantasi lämnat Olav Tryggvason då han i stället satt nere i Italien och förargade sig över sakernas tillstånd i Norge. Han blev socialfilosof och skrev bara om sådant till Grieg, som då blev rasande på Bjørnson: "Och du kan väl inte fråga varför? Ty nu sitter jag här och komponerar musik till Peer Gynt i stället för till Olav Tryggvason!" Då var det Bjørnson som blev rasande. Han och Ibsen hade ju redan sedan en längre tid varit rasande på varandra, så nu passade det Bjørnson att även bli rasande på Grieg av ren diktarsvartsjuka och sårad fåfänga: "Vem har här brutit ord? Du eller jag? Vem har varit beredd till offer, du eller jag? Nu är du i Peer Gynt! Väl bekomme!" Och han varnar Grieg för att fortsätta med Peer Gynt då han menar att Grieg knappast kan bemästra ett så omusikaliskt ämne.

Grieg försvarar sig och förklarar sig oskyldig till att Olav Tryggvason inte kommit längre då han inte fått mera text. Han uppmanar Bjørnson att fortsätta med Olav, och han ser fram emot att efter Peer Gynt få ta i tu med ett mer musikaliskt ämne. Han till och med klagar över Peer Gynt och kallar det det mest omusikaliska av alla ämnen, till Bjørnsons stora lättnad, som förstår att det i alla fall inte blir någon stor norsk opera av Peer Gynt.

När Grieg är färdig med Peer Gynt några år senare försöker han uppmana Björnson till att fortsätta med sin Olav, men Björnson är då på dåligt humör och förblir så kroniskt vad beträffar Olav Tryggvason, som det aldrig blir något mer av. Ännu 1889, efter 16 år, försöker Grieg beveka Björnson att fortsätta med Olav, men Björnson förblev mulen över Olav, som aldrig blev förlöst ens till en libretto.

De tre scener som blev komponerade till "Olav" skildrar de hedniskas ängslan inför de nya gudar, som hotar deras egna, och inför dessa gudars profet, "den onde Olav". Deras ängslan tar sig uttryck i anropanden av asagudarna och i mörka besvärjelser. En offergode, en vala och en kvinna uppträder, och kören ger eko till deras desperata och ängsliga förehavanden. Tyvärr blev dock Grieg aldrig upplyst av Björnson vilken kurs handlingen sedan skulle taga. Björnson hade bara meddelat att musiken inte skulle vara något skämt, och dessa anvisningar följdes trofast av Grieg. Hans musik blev väldigt mycket "Hu, ha!" som Björnson önskat men inte mycket mer. Han förstod väl, att efter de mörksens gärningar som bedrevs i de tre scenerna skulle ljuset inträda som kontrast i form av den skinande hjälten Olav, men om dennes entré fick han ingenting veta. Han kunde alltså inte beräkna kontrastens storlek och verkan och inte heller arten av tätheten av det mörker han skulle skildra. Den musikaliska målningen av de asatroendes betryck blev därmed tämligen ynkelig och enahanda i enkla repetitioner och upprepningar ett tonsteg högre för varje gång de agerandes upphetsning skulle stiga.

Därmed blev det av den stora norska operan intet. I stället lyckades Grieg desto bättre med tonsättningarna till "det mest omusikaliska av alla ämnen" Peer Gynt - till Björnstjerne Björnsons oändliga och aldrig kurerade förtret. Han fick dock nobelpriset medan Ibsen inte fick det. Detta blev måhända Björnsons hämnd.

Ej heller Sibelius i Finland lyckades någonsin prestera någon betydande finsk nationalopera hur väl han än lyckades med all sin Kalevala-musik, ej heller Gade och Nielsen fick någon större dansk opera till stånd, och den mesta svenska nationaloperan är väl fortfarande Verdis "Maskeradbalen" om mordet på Gustav III. Den nordiska operan väntar således fortfarande på sin store förlossare.

Leo Tolstoj och Richard Wagner

Apropå Björnsons önskemål om mycket "hu, ha!" i Griegs opera på hans text hade det här passat bra med Leo Tolstojs inlägg angående sitt första intryck av en opera av Richard Wagner, som råkade vara "*Siegfried*". Det enda Leo Tolstoj uppfattade av operan var Siegfrieds evinnerliga hojtande "hej ha, hej hå, hoj hallå, hoj hi, hoj haj," etc. och diverse meningslösa viftande gester med oformliga svärd och en gammal gubbe som bara var i vägen och inte ens kunde sjunga riktigt. Tyvärr har vi inte kunnat hitta detta kostliga inlägg, ett av Leo Tolstojs ytterst få humoristiska alster, där han avhånar Wagner å det allra grymmaste. Troligen finns det i volymen "Lastens nöjen - Vad är konsten?" där Leo Tolstoj på sin ålders ödsliga höstkant tog sig före att systematiskt nedriva alla kulturella värderingar - han försökte till och med få det gällande att Shakespeares "Kung Lear" bara var fåniga dumheter. Fritänkaren delar inte Leo Tolstojs åsikter varken beträffande Shakespeare eller Wagners "*Siegfried*". - Det har i efterhand konstaterats, att Dostojevskij måste ha varit mer musikalisk än Leo Tolstoj, även om inte heller Dostojevskij kunde uppskatta Wagner.

Fritänkarens avancerade ornitologi fortsätter

Den kvistiga frågan om huruvida det är en Buskskvätta eller en Gärdsmyg som döljer sig i Beethovens Pastoralsymfonis djupaste buskageskrymslan går vidare, och det enda säkra i frågan är att det inte är någon Pelikan. En Pelikan har ju stora plattfötter eller snarare plaskfötter, och ehuru en och annan måsart kunde förknippas med en Mozart, så kan knappast en Pelikan med plaskfötter associeras ens med en Beethoven.

Senaste nytt i den hårdföra debatten är, att det ej heller kan vara frågan om någon Stork. Ehuru den ej har några störande plaskfötter har den dock alldeles på tok för långa ben, och som den är fullt upptagen med det behjärtansvärda evighetsuppdraget att transportera spädbarn till behövande föräldrar, så har den knappast tid över för att även gästspela i så mer metafysiska sammanhang som Pastoralsymfonin.

Därmed är alltså Pelikanen och Storken uteslutna. Vi kan nog också efter noggrant betänkande eliminera Kornknarren från undersökningen, då den måste betecknas som alltför högljutt gnisslande för att höra hemma i Pastoralsymfonin, liksom även den bölande Rördrommen, en annan plaskande vadare, då ju denna som bekant bölär.

Ingen mindre än John Bede har kommit med det bidraget till undersökningen att Gärdsmygen skulle kunna vara en Kungsfågel. Helt försynt ställer han oss frågan om vi inte kan ha förväxlat Gärdsmygen och Kungsfågeln med varandra. Detta ställer oss inför det problemet att båda kallas "Wren" på engelska och torde därför åtminstone absolut kunna förväxlas i alla engelsktalande länder. Nu är det land vars natur Pastoralsymfonin tänktes skildra inte något engelsktalande land utan Österrike. Emellertid nämner upphovsmannen Beethoven varken något om någon Gärdsmyg *eller* någon Kungsfågel. Kvar står Buskskvättan, som hittills bara eventuellt kan ha förväxlats med Gärdsmygen.

För att komma sanningen närmare på spåren måste berörda småfåglares rent musikaliska läten närmare lystras till. Även här föreligger det problem, ty meningarna är delade om huruvida Buskskvättan sjunger "zeck zeck" eller "teck teck" medan Gärdsmygen anses sjunga "zick zick". Detta är måhända just problemet. Dessutom sjunger Gärdsmygen även ibland "tserr tserr" medan Kungsfågeln ofta sjunger "sirr sirr". Man kan bara beklaga, att alla dessa småfåglar i Pastoralsymfonin dessvärre icke är synliga utan endast, åtminstone för somliga öron, hörbara.

Orson Welles' Shakespearefilmatiseringar

Att Orson Welles på sitt sätt är ett oöverträffat filmgeni torde väl alla i det närmaste vara överens om, medan det däremot råder mer delade meningar om hans begränsningar. De flesta tycks stanna vid att hans begränsningar bara låg på det ekonomiska planet medan ytterst få vågar ta upp hans brister i till exempel hans hantering av Shakespeare.

Tyvärr är Orson Welles' enda helt lyckade filmer hans helt amerikanska: främst "*Citizen Kane*", "*De magnifika Ambersons*", "*En lady från Shanghai*" och "*Touch of Evil*" med kanske några till. Hans filmspråk är helt amerikanskt med övertydlig betoning av effekterna - han tar ut större svängar i utnyttjandet av rent visuella effekter än kanske någon annan, vilket är "*Citizen Kane's*" största styrka. Detta mästerskap odlar han vidare i film efter film och även i Shakespearefilmerna "*Othello*" och "*Macbeth*". Det är även dessa filmers största styrka - medan hans tolkning av Shakespeares verkliga väsen tyvärr kommer till korta.

Detta beror inte på de drastiska stympningarna av Shakespeares text - Laurence Olivier gjorde lika hårda stympningar men lyckades ändå göra Shakespeare rättvisa. Varför klarar då Orson Welles inte av just detta?

Redan "*Citizen Kane*" har en mörk underton av djup cynism och låg uppskattning av människovärdet. Man får tyvärr det intrycket av Orson Welles' karaktär, denne store fete man, att han hade en utomordentligt stor uppfattning om sig själv medan han just inte brydde sig om andra. Just en sådan attityd är oförenlig med Shakespeare.

Symptomatiskt är också att Orson Welles endast filmade de två ondaste Shakespearedramerna "*Macbeth*" och "*Othello*" - dramat om maktens ondska och dramat om det rena hat, som är Iagos avund mot Othello - med tänkbar rasistisk underton. I båda filmerna överdriver Orson Welles dessutom ondskans manifestationer - han låter häxorna i "*Macbeth*" praktisera voodoo, och han ger Iago i "*Othello*" ännu friare spelrum än vad han har i pjäsen. Orson Welles är tyvärr fixerad vid det onda, som om han frossade i hur det kan uttala sig; och ingen person i någon av hans filmer är ondare än polisen i "*Touch of Evil*" spelad av honom själv - ett vidrigt monster av laster och morbidity.

"*Kung Lear*" vågade han sig inte på, hur ont även detta drama än är, då här betonas just den Shakespeareska innerliga mänsklighet som Orson Welles som konstnär saknar.

Ändå lyckades Orson Welles till sist med Shakespeare - i "*Chimes at Midnight*", filmen om Falstaff. Här är Orson Welles redan gammal och har lärt sig något, den cyniska elakheten och mänskoföraktet är borta och i stället ersatt av en godmodig försoning och resignation. Detta är kanske Orson Welles bästa film - och den enda där han försökte och lyckades spela komedi - med sig själv som offer, i ett underbart prov på självironi och filosofisk distans till hela den värld, som egentligen aldrig lät honom göra en film som han själv ville ha den - liksom i fallet Erich von Stroheim.

Värresan, del 7.

Tyvärr bjöd Rom även på resans första bakslag och besvikelser. Den första dåliga nyheten kom från mina vänner Oscar och Teresa, gifta sedan 13 år, barnlösa. De berättade att min vän Nino i Palermo, som redan i höstas bjudit mig till en ny påsk i Sicilien, plötsligt hade rest bort utan att meddela vart. Jag fick bekräftelse på detta när jag själv ringde till Palermo. Nino gjorde bekantskap med min far redan under 80-talet, och de blev mycket goda vänner. Även min mor upplevde Nino enbart positivt under hennes enda besök med min far på Sicilien. Nino förenar i sig alla de bästa egenskaperna hos en sicilianare: generositet, fantasi, öppenhet, snabb fattningsförmåga och en oerhörd medmänsklighet. Han har alltid utgjort min fasta klippa i Palermo. Att han nu hade rest bort innebar en smärre jordbävning och omkullkastade alla mina sicilianska planer. Att resa till Sicilien utan att träffa Nino var en otänkbarhet.

Samtidigt beskars därmed även mina besök i Rom från två till ett, vilket också nödvändiggjorde att mina vänbesök beskars från fem till två. Familjen Bordonaro fick vänta till en annan gång, Annie Ekland, som jag lovat hälsa på men som bodde i utkanten av Rom långt i söder i E.U.R. måste jag därmed också göra besviken, liksom min gamle vän Franco, som jag inte ens hade telefon till. Även Oscar och Teresa fick jag bara två dryga timmar tillsammans med.

Oscar är en utomordentlig torrboll och på sitt sätt en italienare av den värsta sorten, "*pieno di se*", full av sig själv, intelligent men dryg, krasst realistisk och förvånansvärt inskränkt och fördomsfull. Han håller knappast på att utvecklas utan

snarare tvärtom. Varför han tycker om mig har jag aldrig kunnat förstå då vi nästan är varandras motsatser. Han ser bra ut men är tämligen nyanslös, tråkig och platt.

Troligen är han ganska frustrerad av sitt äktenskap. Hans underbara spanska fru Teresa är ständigt på resande fot som konstjournalist, och när hon är bortrest meddelar hon sig aldrig med sin man. Hon är mjuk och intuitiv och mycket exotisk, och det enda som jag får ut av deras sällskap får jag ut av henne.

De höll som bäst på med att lära sig dansa, som "Ginger och Fred", troligen för att försöka bättra på sitt bristfälliga äktenskap. Därför hade de mycket litet tid till övers för mig. Vi åt en glass, drack te på en engelsk krog, promenerade litet och besökte kyrkan med Caravaggios båda målningar "Petri korsfästelse" och "Pauli omvändelse", av vilka den första är den mest oförglömliga, perfekt i sin nästan veristiska realism. Caravaggio var den siste store renässansmålaren, och hans dramatiska realism har aldrig överträffats på duk.

Det var allt om Oscar och Teresa. På vägen hem till dem i buss visade de mig vilken hållplats jag skulle stiga av vid för att därifrån kunna gå till stationen. Man fick det intrycket att de bara ville bli av med mig, då dansen för dem för ögonblicket var viktigare än hela världen. De bad mig att nästa gång jag kom till Rom meddela dem en vecka i förväg exakt när jag skulle komma, vilket ju är en omöjlighet med mitt sätt att resa, där allt alltid bara är improvisation. Om andra då kräver som villkor för att träffa mig att jag ska precisera ankomst och avfärd så långt i förväg som möjligt kan jag bara tolka det som att de inte vill träffa mig. En realistisk resenär måste ständigt vara beredd på plötsliga och drastiska kullkastanden av alla planer, som t.ex. av Ninos plötsliga flykt från Palermo till en destination okänd för alla, och man kan aldrig kräva av en resenär att han en vecka i förväg ska veta exakt var han är följande vecka, om han inte är stationär på sin resa, vilket jag aldrig kan vara.

Den andra svåra motgången inträffade på tåget. En konduktör som undersökte min biljett fastställde att den inte var giltig i Italien. Därmed måste jag betala inte bara biljett för alla mina återstående etapper i Italien utan även en straffavgift. Konduktören menade att Inter Rail +26 inte har varit giltigt i Italien sedan två år tillbaka, och visserligen hade han rätt, men sedan dess har under två rundresor alla italienska konduktörer låtit mig resa på biljetten och till och med hälsat mig välkommen (särskilt i de södra delarna) och nästan gjort honnör för mig. Naturligtvis var det oundvikligt att jag förr eller senare skulle råka ut för en pedant, och detta inträffade alltså nu i tåget från Rom till Genua, ett nattåg med bara sittplats.

Därmed är Inter Rail +26-biljetten reducerad till ett frivilligt ekonomiskt gatlopp för innehavaren, om han reser längre bort än till Ungern. Belgien, Schweiz, Frankrike, Italien, Spanien, Portugal och Marocko är stängda för honom, reser han till Rumänien måste han betala visum (35 DM för transit) liksom i Bulgarien (55 DM för transitvisum giltigt för högst 30 timmar), vilka länder är enda vägen för honom till Grekland, då Serbien är stängt tills vidare på grund av krig. Det är också enda vägen för honom till Turkiet, där han kan bli mördad av kurder eller bomber på grund av kurdiskt folk mord och inbördeskrig, om han reser över till den asiatiska delen av landet. Däremot är han välkommen att använda biljetten på färjan från Grekland till Brindisi, men om han då utnyttjar detta och kommer till Italien gratis och glad i hågen måste han sedan alltid betala fullt pris i hela Italien.

(Forts. i nästa nummer.)

Krisresan, del 2.

Istanbul-Konstantinopel var sig likt med bättre väder än någonsin och underbarare människor än någonsin. Jag hade gott sällskap av mina franska vänner från Bukarest, och även fem andra unga franska män kunde jag visa vägen till mitt värdshus för, där de gärna tog in och trivdes. Så långt var allting gott och väl. Värre var det med doktor Sandy.

Enligt uppgift var han försvunnen någonstans inne i landet, och jag måste resa till Ankara för att få veta mer. Redan tågresan till Ankara var alldeles tillräckligt äventyrlig. Jag blev anmodad av konduktören att stiga av tåget någonstans i Istanbuls yttersta utkanter, då jag inte hade någon sittplatsbiljett och tåget var fullbokat, fastän ungefär varannan plats var ledig. Det är första gången i mitt liv jag som Inter Rail-resenär blir anmodad att stiga av tåget. Konduktören menade att det kom två senare tåg som jag kunde försöka komma med på. Det var bara att stiga ut i natten och vänta.

Detta var desto mera beklagligt som jag just fått en god vän i en hjärtlig medresenär, Bora från Ankara, som rest i tretton länder och studerat tyska, engelska och japanska (!) i Istanbul. Han kom med den häpnadsväckande tesen att turkiska och japanska var besläktade språk som grammatikaliskt och strukturmässigt stod helt nära varandra. Detta är ett otroligt påstående då ju turkar och japaner är så helt väsensskilda folk, men han var helt övertygad om sin uppfattnings riktighet. Som muslim var han även helt öppen för reinkarnationsmöjligheten, som han fann vara helt logisk. Han var säker på att han under andra världskriget varit en tysk soldat som stupat vid Sankt Petersburg och före dess japan. Som turk hade han råkat bli född i Tyskland.

Hans familj var från Ankara, men hans morfars familj var från Antakya, forntidens Antiokia och då en av världens och kristenhetens största städer. Han blev eld och lågor över att jag rest i trakten (Adana och Tarsus) och rest så långt i Turkiet som till Malatya. Vi blev mycket goda vänner, han var en lång och hjärtlig typ med stor kalufs, och vår förbindelse hade kunnat utvecklas till något betydande, om den inte avbrutits tvärt av konduktören.

Han frågade mig mycket noggrant om vad jag tänkte om Turkiet. Jag fann Turkiet vara ett mycket spännande land då det just nu befann sig i en fas av en betydande och dynamisk utveckling, medan jag samtidigt framhöll att Turkiets kanske svåraste bit var skuggan av det förflutna med århundraden av den grymmaste förtryckarregim under sultanerna, som kulminerat under första världskriget med det råa folkmordet på 1,5 miljoner kristna armenier. Han höll med mig om detta, men vi var båda ense om att Turkiet nu höll på att komma ut ur sig själv, dess folk började komma i kontakt med omvärlden och lära sig andra språk, och att turkarnas intressantaste egenskap var deras förmåga att fatta snabbt och att med lätthet uppsnappa främmande språk. Turken har egentligen ett lysande intellekt, men min vän Bora menade att ett annat stort problem i Turkiet var den enorma skillnaden mellan olika mentaliteter inom landet.

På den hemska järnvägsstationen i Istanbuls yttersta östra utkanter fick jag vänta en timme på nästa tåg, som var ett sovvnagnståg som också var fullbokat. Nästa tåg kom klockan ett på natten efter ytterligare en timme. Där fanns det plats, men knappt hade jag somnat så kom konduktören och anvisade mig en annan plats. Knappt hade jag somnat igen så kom han igen och förde mig i tåget genom många vagnar till en plats i första klass, där jag äntligen fick vara i fred. Den konduktören var i alla fall mån om sin utlänning.

Tåget nådde Ankara klockan åtta på morgonen. Jag gick genast och ringde min kontaktman i Ankara (på stationens enda kvarvarande polett-telefon), och han kom

genast i sin bil till stationen. Han var inte glad. Vi drack en kopp kaffe tillsammans i stationens behagliga tesalong, varunder han fattade sig kort och berättade det värsta.

Doktor Sandy hade kommit till Istanbul i slutet på augusti och ganska snart fortsatt till Ankara, troligen direkt efter att han ringt mig den 20 augusti. I Ankara hade han träffat mycket folk och även haft en lunch med mannen jag hade framför mig. Han hade meddelat sin avsikt att uppsöka kurderna. Den 27 augusti hade han rest vidare österut. Sedan dess hade ingen hört något mera om honom.

Vad som oroat min kontaktman var att doktor Sandy aldrig nått fram till sina kurder. Han skulle ha träffat en av ledarna vid månadsskiftet, men den lille skotske doktorn hade aldrig nått fram.

Min kontaktman befارade det värsta. Han var inte längre inne i regeringskretsarna, men han kunde Turkiet utantill och visste hur saker och ting går till. "Varje år försvinner mer än 2000 människor i Turkiet spårlost. Den enda motsvarigheten är hur det gick till i Argentina under militärjuntans dagar. Våra militärer flyger knappast ut över Svarta Havet och dumpar folk i havet, men de har andra metoder, och de är grundliga. Om de vill att ett lik skall försvinna så försvinner det utan spår.

De kan ha haft ett motiv för att röja doktor Sandy ur vägen, men deras motiv måste i så fall ha varit väldigt starkt, då doktor Sandy var brittisk medborgare. Därför tror jag inte på det motivet. Det krävdes ett starkare motiv än turkiska militärers avund mot en utlännings vänskap med kurder, och ett sådant motiv kan bara ha funnits hos drogtrafikanter. Doktor Sandy hann med mycket från det att han inledde sitt enmanskorståg mot narkotikamaffiorna, och bland annat tror jag att den drastiska vålds- och drogförbrukningsminskningen i USA från i våras var ett direkt resultat av hans insatser. Sådant tål inte den professionella drogtrafiken. Där har du det enda troliga tillräckligt starka motivet för att undanröja både doktor Sandy själv och hans lik.

Naturligtvis kan du resa vidare till Van och där uppsöka vår gemensamma armeniske vän, men jag tvivlar på att han vet något mera. Tvärtom vill jag avråda dig från att diskutera doktor Sandy med någon mer i Turkiet eller i Europa. Om fel person får höra att du vill gräva i doktor Sandys fall kan du själv bli satt på vissa farliga svarta listor, och det är ingen betjänt av, allra minst du själv."

Naturligtvis var det svårt att diskutera inne på kaféet, men han körde mig till den nya stora busstationen, och större delen av vår konversation ägde rum i hans bil. Den nya stora busstationen var alldeles hårresande, särskilt om man jämförde den med den gamla, en primitiv och ytterst levande bazar till busstation med trivsamma matställen överallt, så att det där var alldeles oemotståndligt att ta en buss vart som helst. Allt var förändrat nu. Busspriserna hade ökat med 400%, och den nya busstationen, en monstruös futuristisk mammutbunker som gjorde till och med bussarna små och förskrämda, tycktes vilja allt för att avskräcka resenärer. Till och med den enda restaurangen var monstruös till storleken, steril och svindyr, varför få satt där och åt.

Till dessa avskräckande förhållanden kom också en olidlig muskelvärk efter äventyret på Vitosha, som gjorde det alldeles olidligt att gå. Sandalpliggarna stack mig fortfarande i foten, och hur skulle jag klara försörjningen under den 150 mil långa resan till Van och sedan tillbaka igen, även om jag fann hotell Van i Van och min armeniske vän? Allt talade emot att jag skulle försöka resa dit.

Det sista min högt uppsatte kontakt i Ankara sade till mig var inte helt tröstlöst. "Det finns en möjlighet att doktor Sandy ännu skulle finnas till. Det finns många hemliga kloster där i östra Turkiet. Eventuellt kan han ha funnit det säkrast att temporärt försvinna från världen för att idka klosterliv som omväxling. Det är inte omöjligt. Men om han lever hör han av sig, och i så fall meddelar vi dig genast."

Han log vänligt, skakade hand med mig, och vi skildes. Jag blev ensam kvar med den monstruösa bussterminalen från Mars och tog första bästa buss till Istanbul.

(Forts. i nästa nummer.)

Himalayaturer, del 10.

Förvånansvärt många västerlänningar förekom i Bodhgaya, när jag var här förra gången var jag nästan ensam, och endast Darjeeling har under resan hittills haft mer västerlänningar att uppvisa.

De flesta förekom dock i Agra. Tåget från Delhi till Agra var packat med väldiga turistgrupper (c:a 50 i varje grupp) från Japan och Tyskland. Det märktes att denna tåglinje var turismens kroppspulsåder i Indien, ty tåget var snabbt, det tog två timmar från Delhi till Agra när samma avstånd (20 mil) normalt tar fem timmar i Indien, och en riktig frukost ingick i resan.

Även Taj Mahal var sig likt trots vissa skillnader. Numera får man inte fotografera i närheten av mausoléet, och man måste ta av sig skorna innan man bestiger terrassen. Inträdet har höjts från 2 rupier (50 öre) till 10:50 (drygt 2:50 kronor) vilket kan anses som fullt berättigat. Men den största skillnaden från förra gången var att jag denna gång var ensam med Taj Mahal.

Jag hade hoppats kunna genskjuta Tony, då han ämnat sig hit, men han lyste med sin frånvaro. Förra gången i november '92 hade Johannes mött mig här ung och fräsch i sin bästa form. Minnet av det mötet och frånvaron denna gång av någon god vän bidrog till platsens oändliga melankoli.

Förra gången hade jag i samförstånd med Johannes av ren finkänslighet ej vågat nalkas den sörjda skönheten i världens vackraste grav. Denna gång gick jag direkt in, och det var underbart att kila omkring barfota för första gången i år och dessutom i Taj Mahal. Kungen, som byggt mausoléet åt sin avlidna älskade hustru, hade även låtit sig själv gravläggas här, så att de faktiskt låg sida vid sida. Kan man tänka sig ett vackrare förevigande av en äkta kärlek?

Tyvärr var gallerierna och minareterna stängda, så att man inte kunde ta sig upp för högre utsikter. Anledningen var tragisk. Alltför många misslyckade studenter och olyckligt förälskade hade använt Taj Mahals balkonger och torn för att slunga sig ut i världens vackraste självmord. Man kan knappast dö på ett vackrare ställe, men de ansvariga såg sig tvungna till att avråda från efterföljd genom att stänga till uppgångarna.

Min första Indienresa började vid Taj Mahal, och den tredje och mest lyckade slutade vid Taj Mahal. När blir nästa Indienresa? Det finns tre möjligheter: antingen i höst, samma tid nästa år, eller hösten nästa år. Och det måste då minst bli en ny helmånadsresa.

På eftermiddagen bjöds jag av min rickshawförare till hans hem, där han presenterade sin far och syster, som bjöd på te. Hemmet var av indisk standard: ett enda rum med cementgolv. Hans fru och dotter var någon annanstans, men det märkliga med denna familj var att de var katoliker. Madonnan med Jesusbarnet hängde på väggarna i olika versioner precis som Krishna och Siva eller Indra gör i hinduiska hem och som man finner buddhor och taras i buddhistiska. Det var ingen skillnad. Cykelrickshawförare är ofta betydande filosofer med intressanta internationella kontakter (tidigare kunder, som de samlar minnen av,) och det är alltid värt att prata med dem, i synnerhet om de är pratsamma. Min rickshawförare berättade att 40% av Agras befolkning är kristna, vilket jag hade svårt att tro, då det också finns mycket muslimer och då landet ändå är hinduistiskt. Vägen till hans hus var omöjlig att hitta om man inte kände den, ingen cykelrickshaw gick in i de trånga,

krokiga och gropiga gränderna, så vi måste gå den sista biten. Likväl var jag inte den förste västerlänning som följde med honom till hans ytterst enkla hem, endast obetydligt rikare än Sri Rams i Darjeeling, och Agra är ändå en förhållandevis rik indisk stad. Ingen cykelrickshawförare äger sin cykel, utan han hyr den, varför de alla är fattiga.

Sålunda var min sista dag i Indien ganska vemodig. Dominerande över hela staden var dock Shah Jahans personlighet, den mest melankoliska av självhärskare, som byggde världens vackraste monument åt en redan avliden fru, för att själv inspärras i ett torn av sin son under sina sista sju år, tills han äntligen fick göra sin avlidna hustru efterlängtat sällskap i världens vackraste sagoslott, som bara är ett monument över döden när den är som vackrast.

Inför avskedet av resan är det dags för återblickar. Vad har varit bäst? Det har förekommit flera höjdpunkter eller "sanningens ögonblick". Dagarna i Dharamsala var så underbara att de gärna hade fått vara fler. Manali var kanske det vackraste stället på resan. Mussoorie var kanske resans mest överväldigande upplevelse medan Rishikesh bjöd på resans bästa hotell ur miljösynpunkt med perfekt restaurang och trädgårdsservering. Joshimath var resans djärvaste utflykt för min egen del medan Kausani blev höjdpunkten i Garwhal. I Almora däremot förekom de bästa mänskorna.

Höjdpunkten för min del blev dock det kortaste besöket av alla i Kalimpong med plötslig kontakt med mina gamla vänner, även om Darjeeling ju alltid har varit den trevligaste centralpunkten på alla mina Indienresor. Emellertid blev Bodhgaya den religiösa höjdpunkten medan Agra blev en värdig avslutning.

För Tonys del kan man tänka sig att sanningens absoluta ögonblick var när han reste till Haidakhan på egen hand, tog en taxi långt ut i ödemarken och steg av någonstans i vildmarken utan att veta vare sig var han var, vart han skulle ta vägen, hur han skulle komma tillbaka eller om han skulle komma tillbaka, - ett oerhört risktagande och mera äventyrligt än vettigt, som bara kan ursäktas med att besöket var viktigt för hans utbildning.

De övriga höjdpunkterna för honom var Dharamsala och Darjeeling, av vilka det senare överträffade det första men bara tack vare en soluppgång och klar morgon med Kanjenjunga. Att Darjeeling därigenom blev en succé även för Tony glädde mig mycket.

Nepal blev ingen besvikelse då vi ju aldrig kom dit. Hade vi kommit dit hade det kanske blivit en besvikelse, vilket dock knappast är troligt. Inte ens Gangtok och Sikkim i ogenomtränglig dimma och regn blev ju någon besvikelse.

Däremot kan man med fog kritisera vårt satsande på Indrailpass (för 2000 kronor per person) fastän vi bara höll oss till norra Indien och mest använde buss. Hade vi i stället skaffat reguljära biljetter för våra tågresor hade det bara kostat omkring 2500 rupier eller en tredjedel. Emellertid var det praktiskt och bekvämt att kunna hoppa på vilket tåg som helst "i farten", och utan detta Indrail-pass hade vår resa från Kathgodam (Haldwani) till Siliguri (New Jaipalguri) via Barauni inte kunnat göras lika smidigt och effektivt.

Resans största kris var emellertid Tonys sjukdom i resans sämsta hotellrum i Dehra Dun utan fönster. Tony kan aldrig glömma min blixtingsinsats för att rädda hans bagage i Kulu, men jag anser att min insats för att få honom från det djävliga hotellet i Dehra Dun (där vi hamnade av misstag) till det idealiska hotellet i Rishikesh var betydligt mera avgörande. Det enda som är värre än att bli sjuk i Indien är att bli sjuk på ett ohälsosamt ställe, vilket Dehra Dun var. Ett liknande fall var min sjukdomskris i Benares 13 november 1992 i samband med doktor Singhs ohyggliga dödskris, som löstes med att Johannes bestämt sände mig iväg därifrån, vilket var hur jag fann Darjeeling.

Vi får se vad Tony har att berätta om sin återfärd från Darjeeling när vi ses på flygfältet i morgon inför kvällningen.

(I nästa nummer avslutas dessa Himalayaturer och inleds den nya Indienresan, som följde ungefär samma rutt: Delhi, Dharamsala, Rishikesh, Joshimath med Badrinath, Kausani, Almora, Naini Tal, Darjeeling, Sikkim, Pokhara i Nepal, Kathmandu, Bodhgaya och tillbaka till Delhi. Det kanske märkligaste med denna nya Indienresa, den mest lyckade hittills nästan till och med utan hälsoproblem, var, att den också blev den billigaste Indienresan hittills. Hela resan inklusive flyg, 12 hotell, 12 ibland mycket långa bussresor, två tågresor på sammanlagt mer än 200 mil, med mera, gick på sammanlagt 7000 kronor under 32 dagar, vilket är billigare än den senaste Europaresan med Inter Rail.

Denna nya Indienresa inleder vi här med detta mycket märkliga dokument från Kathmandu:)

Samtal i Kathmandu

"Käre Christian, I vår vän Max Chablons anda vill jag återge kontentan av en liten 'konferens' vi hade i Kathmandu tidigare i år. Medverkande var utom jag och Kim även vår vän Doktor Sun och två kineser, av vilka den ena var kommunist. Det blev ju ingen konferens i Kathmandu förra året på grund av valen utan i stället en i Darjiling, men man kan kanske säga, att Kathmandu-konferensen löpte av stapeln i år i stället.

Ingen förde några anteckningar, mötet hade ingen sekreterare, så jag refererar endast huvuddragen och stämningen kring vad som sades. Skriv av dokumentet, bearbeta det och förkorta det som du vill, och förstör det sedan i vanlig ordning."

(Det bör här noteras, att alla konferenser och politiska samtal Johannes någonsin varit med om ägt rum endast på villkor att ingenting skriftligt blev resultatet. Därför måste jag alltid förstöra alla brev jag får av Johannes, så att han aldrig löper någon risk att få skulden för att någonting rapporterats någonstans skriftligt någonsin. Red.anm.)

"Jag tänker att samtalet bör vara av särskilt intresse för dig, då även du diskuterades. Vad som sades kan ge dig tips om riktlinjer inför framtiden.

Samtalen fördes på engelska, nepali och kinesiska. Det mesta som kineserna sade sinsemellan på kinesiska kunde jag inte förstå, men Doktor Sun gav mig en kontenta efteråt, som jag litar på. Ingenting sades alltså på svenska, varför min översättning ibland kan verka något tillgjord. Jag har inte skrivit ner alltsammans på engelska, då jag hellre koncentrerade allt på svenska, då ingen annan här förstår detta språk, och då jag tycker om att öva min svenska. Det säger sig självt, att inga mikrofoner eller bandupptagare kan förekomma vid sådana här samtal.

Doktor Sun fungerade som vår värd och ordförande. Jag försöker återge alltsammans som Max Chablon skulle ha gjort det.

Sun

Jag är mycket glad över att ha fått er tillsammans under samma tak, så att vi kan prata om viktiga ting, som angår inte bara Indien och Kina utan hela världen. Dessa mina vänner från Kina är herr Ho och herr Ping. Herr Ho är medlem av kommunistpartiet och har något inflytande. Herr Ping är diplomat och har mest kommit som åskådare. Herr Kim är buddhist och representerar Indien, medan vår vän herr John, som är född västerlänning, är väl insatt i såväl tibetanska frågor som buddhistiska, politiska och religiösa.

Ping

Vilken religion representerar han?

John

Jag är född kristen i den ortodoxa kyrkan, och min utbildning är grekisk-rysk, men jag har nu bott nästan fyra år i Indien och känner Ladakh såväl som Tibet.

Ping (till Sun)

Han representerar alltså inte västerlandet?

John

Jag representerar västerlandet bara i egenskap av demokrat.

Ping

En viktig politisk markering.

Sun

Men alla representerar vi freden. Vi vill alla ha fred, och vi har här ett gyllene tillfälle att mötas över gränserna, Indien mot Kina och demokrati mot kommunism.

Kim

Indien upplever Kinas fortsatta ockupation och sinofiering av Tibet som ett konstant och ständigt växande hot mot Indien.

Ho

Indien har ingenting att frukta av Kina. Det försäkrar vi.

Kim

Hur kan Indien tro på Kinas försäkringar när Kina placerat ut så många kärnvapen i Tibet som pekar direkt mot Indiens folkrikaste delstater?

Ho

Ni bara måste tro på våra försäkringar. Ni har inget annat val. Ni har ingenting att sätta emot oss.

Ping (på kinesiska)

Odiplomatiskt, herr Ho.

Ho (på kinesiska)

Det struntar jag i. Indien kan inte hota oss.

Ping (på kinesiska)

Därför bör vi inte heller hota dem.

Ho (på kinesiska)

Tror du inte jag vet det? Men den där killen (pekar på Kim) försöker vara oförskömmad och fräck.

Ping (på kinesiska)

Låt honom ryta. Han har inga tänder.

Kim

Vi har ingenting att sätta emot er, men världsupinionen växer emot er utan Indiens hjälp.

Ho

(till Ping på kinesiska) Hör bara på honom! Han hotar!
(vanligt) - Herr Kim, försöker ni hota oss? Är ni med i den internationella konspirationen mot Kina? Vad tror ni kommunistpartiet är till för? Att slå vakt om Kina och rädda henne! Vi vill inte ha den västerländska dekadensen och korruptionen i Kina! Vi vill inte ha det amerikanska barbariet med våldsfilmerna och pornografi och narkotika! Vi vill behålla vårt Kina intakt och organiserat som stat! Hela västerlandet är ju i upplösning i synnerhet moraliskt! Det är det vår moraliska plikt mot vårt land och folk att skydda oss mot!

Kim

Varför förföljer ni då buddhismen?

Ho

Vi förföljer inte buddhismen.

Kim

Den är nästan utrotad i Kina. I Tibet förstörde ni nästan alla dess kloster och böcker.

Ho

Det var ett misstag som begicks av de fyras gäng. Vi har sedan dess återuppbyggt klostren.

Kim

Ni har återuppbyggt en tiondel av alla förstörda kloster och bara sådana kloster som kan vara attraktiva för turister. Resten låter ni de av er utsugna tibetanerna

återuppbygga själva med egna medel, som till exempel Ganden, ett av de tre största klostren i världen, som ni tvingade tibetanerna att riva ner för hand och transportera ner alla dess stenar i dalen. Nu får de själva utan er hjälp bära upp varje sten igen.

Ping

(på kinesiska) Lämna det här åt mig, kollega.
(till Kim) - Buddhismen är på återkommande i hela Kina. Den har utsatts för grava orättvisor inte bara i Tibet utan i hela Kina.

Sun

Är det inte till och med så, herr Ping, att ni som statsvetare räknar helt kallt med den möjligheten att buddhismen kan återvinna så mycket inflytande att den i Kina kan komma att ersätta kommunistpartiet om detta skulle upplösas?

Ping (med en blyg blick mot Ho)

Det är faktiskt så, Doktor Sun.

Ho (på kinesiska)

Vad är detta? Kommunistpartiet kan inte tolerera buddhistiska komplotter.

Ping (på kinesiska)

Det är ingen komplot, min vän. Det är snarare som en försäkring.

Ho (på kinesiska)

Jag förstår er inte, kollega. Är ni lojal mot partiet eller inte?

Ping (på kinesiska)

Givetvis.

Ho (på kinesiska)

Hur kan ni då vara buddhist?

Ping (på kinesiska)

Herr Ho, vårt parti har funnits i femtio år. Buddhismen har funnits i hälften av fem tusen år. Den har överlevt alla kriser. Inte ens kommunistpartiet har kunnat utrota den.

Ho (på kinesiska)

Kamrat, er vidskepelse förvånar mig.

Sun

Mina vänner, tala engelska och låt oss hålla oss till saken.

Ho (på kinesiska, pekar på John)

För den där imperialistiske västerlänningens skull?

Sun (visar på Kim)

Vi är inte bara kineser här, och engelska är det enda språk vi alla förstår.

Ho (vänder sig till John)

Nåväl, herr västerlänning, för er skull ska vi tala engelska. Ni har inte sagt mycket. Vi vill gärna veta vad ni har här att göra. Vi kan inte se er färg.

John

Jag är neutral men mycket här för att lära och förstå. Jag respekterar era argument. Jag anser själv att den amerikanska vulgärkulturen och kapitalismen är världens kanske största onda. Det enda som kanske är ännu ondare är er behandling av det tibetanska folket.

Ho

De var barbarer. Vi civiliserade dem.

John

Med atombomber? Med att förstöra deras skolor och universitet?

Ho

De hade inga. Vi gav dem sådana.

John

Deras skolor och universitet var deras kloster.

Ho

De var fästningar för korruption och utsugning.

John

Det fanns bara böcker och konstverk i dem. (avbryter innan Ho hunnit börja tala) Och till detta onda kommer er behandling av uigurerna i Öst-Turkestan och mongolerna i Inre Mongoliet.

Ho

Ni menar barbarerna i Sinkiang. De är bara muslimer.

Kim

Men ni spränger era atombomber på detta folks av er ockuperade lands område.

Ho

Sinkiang har alltid tillhört Kina.

John

Nej, det har varit självständigt närhelst det har fått möjlighet att vara det, liksom Tibet, Manchuriet och Mongoliet.

Ho

Ni vill således, herr John, frånrycka Kina Tibet, Sinkiang, Inre Mongoliet och Manchuriet?

John

Tyvär är manchurierna numera bara fyra procent i sitt eget land. Resten av människorna där är inplanterade Han-kineser.

Ho

Utvandrare och pionjärer!

John

Kalla det vad ni vill. De har placerats där av er. De andra folken, alltså tibetanerna, mongolerna och uigurerna, vill inte röna samma öde att uppslukas och utrotas på naturlig väg av Han. De vill överleva. Och de ser ingen annan möjlighet att överleva än att göra sig fria från Kina.

Ho

De kan bara överleva inom ramarna för folkrepublikens civilisation.

John

De är av annan mening själva.

Ho

De kan inte klara sig på egen hand. Inte ens ryssarna kan ju klara sig på egen hand efter att de avföll från socialismen.

John

Därför att socialismen hade miljöförstört hela Sovjetunionen. Vill ni att samma sak sker i hela Kina?

Ping

Det har redan skett på lokala håll.

Kim

Koko Nor till exempel.

Ping

Inte bara det.

Ho (på kinesiska)

Kamrat, er dåliga moral förvånar mig mer och mer.

Ping (på kinesiska)

Kamrat, Kina kan inte längre göra anspråk på ofelbarhet inför världens ögon. Förr eller senare blir alla hemligheter kända.

Ho (på kinesiska)

Genom spioner! Hur vet vi att inte dessa västerlänningar också är spioner, som bara kommit hit för att få ut något av oss?

Ping (på kinesiska)

Doktor Sun försäkrade deras neutralitet.

Sun

Mina herrar, jag försäkrar er att herr Kim bara representerar indiska och buddhistiska intressen. Herr John har förklarat sig vara lika mycket mot Amerika som ni.

Ho (på kinesiska)

Det är inte bara Amerika som är farligt! Det är hela världskapitalismen! Hur vet vi att mister John inte representerar någon hemlig falsk humanitär organisation som bara går kapitalismens ärenden?

Ping (på kinesiska)

Kamrat, jag måste varna er för er brist på diplomati. Ert sätt att tänka kan i längden bara leda in i återvändsgränder och inbördeskrig.

Kim

Tala engelska!

Sun (på kinesiska)

Jag ber er, mina herrar, att samarbeta. Det är därför vi är här. Hans Majestät Konungen av Nepal gav oss enkom sin tillåtelse att sammanträda här för fredens skull.

Ho (på kinesiska)

Hur kan världen vara så blind och förförd av kapitalismen att den inte förstår att kommunismen bara vill utbreda freden!

Sun (på kinesiska)

Säg det på engelska.

Ho (säger samma sak på engelska)

Kim

Om den bara vill utbreda fred, varför använder den då våld?

Ho

Kina använder sig inte av våld. Vi använder oss bara av lugn övertalning.

Kim

I Tibet har denna lugna övertalning alltid endast bestått av våld.

Ho

Där tar ni fel.

Kim

Herr Ho, ni är gränslöst naiv.

Ho (till Ping, på kinesiska)

Han förolämpar mig!

Sun

Herr Ho, en teoretisk fråga. Om det skulle bli inbördeskrig i Kina mellan kommunistpartiet och armén, på vilken sida skulle ni då ställa er? Skulle ni försvara landets säkerhet och ordning och ge ert stöd åt armén, eller skulle ni försvara landets frihet och kommunistpartiet?

Ho

En sådan situation kan aldrig uppstå.

Sun

Hur vet ni det?

Ho

Det är helt enkelt omöjligt.

Sun

Och ni, herr Ping?

Ping

Jag medger att situationen skulle kunna uppstå. Doktor Suns fråga är viktig. Kommunistpartiet försvarar ställningar som blir allt mera otidsenliga medan armén tyvärr blir alltmer korrumpierad. Dessa båda utvecklingar strävar helt mot varandra. Om det skulle bli en kris skulle jag ta avstånd från båda och ansluta mig till ett buddhistiskt parti.

Kim

Varför inte ett demokratiskt?

Ping

Kina är ännu inte moget för konsekvent demokrati.

Ho (på kinesiska)

Detta är de första vettiga ord ni har sagt idag, kamrat.

Ping (på kinesiska)

Jag önskar er samma visdom.

Sun

Herr Ho, i vilka avseenden anser ni att kommunistpartiet har lyckats?

Ho

I alla avseenden.

Sun

Tag ett exempel.

Ho

Födelsekontrollen. Där har Kina lyckats medan hela världen för övrigt har misslyckats (vänder sig mot Kim) och i synnerhet Indien.

John

Tycker ni då det är mänskligt och naturligt att *tvunga* familjer till att bara ha ett barn?

Ho

Det är nödvändigt. Det borde vara nödvändigt över hela världen. Befolkningsexplosionen hotar ju att förstöra hela jorden. De naturliga epidemierna, som förr begränsade mänsklighetens utbredning, har eliminerats av läkarvetenskapen, och Aids sprider sig för långsamt. Därför måste tvångsåtgärder införas.

John

Ni vill alltså att Aids sprider sig mera?

Ho

Ja, särskilt i Afrika, Sydamerika och Indien. Se bara hur människor har det i städer som Calcutta, São Paulo, Mexico City, Cairo och Delhi! Det vore ju rena barmhärtigheten att 90% av alla världens fattiga människor fick dö så att resten fick en säkrare framtid!

John

Mer än hälften av mänskligheten är fattig. Ni vill alltså att hälften av mänskligheten skulle omkomma så att resten fick överleva?

Ho

Ja. Det vore förnuftigt.

John

Och vill ni då även offra hälften av alla kineser?

Ho

Kina skulle må gott av om mer än hälften av alla kineser inte existerade.

John

Ni är åtminstone konsekvent.

Ho

Och hur ser ni på västerlandets utveckling? Där finns också en miljöförstöring som är den värsta i världen.

John

Jag har alltid varit av den meningen att människan bör återvända till naturen då bara naturen kan rädda henne. De stora åttasiffriga miljonstäderna har jag alltid betraktat som dödsfällor.

Ho

Då lutar vi åt samma håll. Det gläder mig. Ni är trots allt förnuftig. Men för mig fick även alla miljonstäder stryka med.

John

I västerlandet är vi av den uppfattningen att befolkningsexplosionen bara beror av fattigdom. Om levnadsstandarden höjdes över fattigdom och nöd skulle familjerna inte längre ha många barn, och befolkningsexplosionen skulle upphöra. Men vi tror inte på kommunismens tvångsmedel. Bara kapitalismens frihet kan åstadkomma detta.

Ho

Vad spelar det för roll vilka medel som används bara de ger resultat? Jag tror att vår metod är effektivare.

John

Men den är omänsklig.

Ho

Är Aids, prostitution, narkotikamissbruk och självmord mänskligare?

Sun

Frågan är om målet kan nås med mänskliga medel.

Kim

Mina herrar, båda era alternativ är lika omänskliga, medan buddhismens och kristendomens frivilliga celibat kan vara rätt lösning och till och med effektivare än diktatoriskt tvång.

Ho

Kina är demokratiskt!

Ping (på kinesiska)

Börja inte nu igen!

Ho (på kinesiska)

Han förolämpar mig!

Sun

Mina herrar, jag tror att vi har avhandlat det viktigaste. Får jag nu bjuda er på en måltid?

Ho

Doktor Sun, detta var det första riktigt kloka ni har sagt idag. Jag har velat avsluta dessa meningslösa diskussioner hela tiden.

Ping

Innan vi slutar har jag dock en viktig fråga. Doktor Sun, jag har hört att ni har skrivit en artikel i en tidning som utges i västerlandet på engelska av en nära vän till mister John. Vi ställde upp på att komma hit på er inbjudan och diskutera på villkor att det hemlighölls. Hur vet vi att ingenting av våra samtal kommer ut?

Sun

Jag skrev en artikel om Kinas framtid i en liten obetydlig kulturtidskrift vars redaktör jag känner själv. Han är musiker och litteraturforskare och helt ofarlig.

Ho

Hur vet ni det?

Sun

Mina herrar, ni får bara acceptera det, liksom Kim får acceptera att era kärnvapen i Tibet pekar mot Indien.

Ho

Ni skriver ingenting om detta i tidningen eller någon annan tidning?

Sun

Jag ger er mitt ord på att inte göra det. Jag har tystnadsplikt.

Ping (på kinesiska)

Och dessa två då? (indikerar John och Kim)

Sun

Herr John och herr Kim, mina vänner kräver av er att ni inte skriver något på engelska om vårt samtal här idag.

John

Vi lovar att inte återge något enda engelskt ord av vad som har sagts här idag.

Ping

Eller kinesiskt.

John

Eller kinesiskt.

Sun

Är ni nöjda, mina herrar?

Ping

Vi får vara nöjda. Kanske Kina i alla fall här idag kommit ett steg närmare Indien och Västerlandet.

Kim

Bara en fråga: vad har ni för planer med Hongkong och mot Taiwan?

Ho

Konferensen är avslutad.

Doktor Sun överförde oss värdigt och smidigt från debatten till middagen. Något mer intressant fick vi inte ur kineserna. Mister Ho var under måltiden tyst och butter medan herr Ping bara var ytlig artighet. Jag tror att båda kände att de hade sagt för mycket och åtminstone mer än vad som var lämpligt. Doktor Sun var beundransvärd allt igenom genom hans perfekta balansgång. Han är en ovärderlig tillgång för oss."

(Anmärkning. Vi betraktar ovanstående rekonstruktion av dessa påstådda samtal i Kathmandu som det kanske bästa exempel vi har på Johannes fotografiska minne: vi tvivlar inte ett ögonblick på samtalens autenticitet och att de faktiskt ägt rum exakt så som Johannes i efterhand rekonstruerat dem enligt sitt ärliga minnes protokoll - hur litet detta än kan bevisas. Red.anm.)

"Följande dag vidtog en helt annan sorts konferens, som jag inte har kunnat återge på samma sätt. I stället för kineserna deltog en buddhistisk munk från Tibet, som står nära Dalai Lama, och en seg Khampa, en oförbätterlig kinesbekämpare, som själv hörde till de sista som aktivt bekämpade kineserna, som aldrig givit upp och som fortfarande rör sig som han vill inom Tibet utan att någonsin ha blivit tagen av kineserna, då han känner vägarna bättre än de. Det säger kanske sig självt att han är en gammal nära vän till mig och en av mina bästa vägvisare. Även Doktor Sun var med.

I stället för kinesiska talades det här en hel del tibetanska, men varken Doktor Sun eller Kim avbröt när tibetanerna rent spontant övergick i sin intensiva diskussion sinsemellan på tibetanska, då de efteråt alltid förklarade kontentan för oss.

Det enda viktiga med detta nästan lika långa samtal var, att min Khampavän lyckades göra det helt klart för Doktor Sun, att han personligen aldrig ämnade vila eller ge upp förrän inte bara Tibet var helt självständigt och helt återgivet sina

egentliga geografiska och demografiska gränser, utan även Östra Turkestan, Inre Mongoliet (återgivet till det Yttre Mongoliet) och Manchuriet. Han gjorde det också helt klart för Doktor Sun att kineserna, efter att dessa länder återvunnit sin fulla självständighet, kunde räkna med att bli konsekvent utkastade från alla håll där de lyckats inplantera sig på främmande folks områden med en större konsekvens och brutalitet än ryssarna från Baltikum. Han menade att det var helt realistiskt att räkna med, att när Turkestan blev självständigt, så skulle muslimerna där inte tveka inför att massakrera varenda kines som hjälpt till med att förstöra deras land. Han belyste också, beträffande Turkestan, att muslimerna där hade ett massivt stöd att räkna med från alla muslimska länder i Centralasien, då alla dessa länder, inklusive Turkiet, fått mottaga hundratusentals flyktingar från Turkestan, det så kallade Sinkiang, som på kinesiska ju bara betyder Den Nya Provinsen. Vidare varnade han särskilt Kim för klentrogenhet och eftergivenhet mot kineserna från Indiens sida och från västvärldens. Han poängterade då särskilt västvärldens normala ryckande på axlarna över Hongkong och dess framtid efter 1997:

"Kineserna är ett folk utan själ och utan integritet. De är en enda själlös massa som tillsammans bildar en amöba som bara sväller och breder ut sig och uppslukar allt som det kommer i beröring med. Hongkong och västvärlden kan inte räkna med att Hongkong kommer att tillåtas ha kvar någon form av egenvärde efter juli 1997. Så som vi känner Kina är det troligt att allt personligt i Hongkong då kommer att försvinna, liksom i Taiwan, om Kina tillåts uppsuga även detta."

Naturligtvis protesterade Dalai Lamas representant mot ett så kompromisslöst attitydiserande och betecknade min Khampas politik som direkt farlig och dessutom oförnuftig. Khampan svarade, att hans attityd inte var någon politik, utan att det var så varenda tibetansk, turkestansk, mongolisk och manchurisk individ tänkte i hela Asien, som haft någon kontakt med någon kines. De hade lärt sig denna oförsonliga attityd av 46 års förtryck. Munken vidhöll att inställningen var farlig, oförnuftig och obuddhistisk men resignerade.

Doktor Sun sade väldigt litet men lyssnade väldigt noga. När min Khampa tycktes ha vunnit hela spelplanen, sade han: "Gud hjälpe Kina," i en ton som om han hade givit upp och tänkte att ingenting kunde rädda Kina.

Efteråt frågade jag honom mera privat vad han egentligen hade menat. Han kom med en mycket intressant utläggning. "Kina fick lida fruktansvärt under den västerländska imperialismen från 1850 och under japanerna och Kuomintang fram till 1949, men ingenting var så ont av allt som kom från väst som kommunismen. Karl Marx baserade hela sin filosofi på ett oförsonligt klasshat, och detta hat var den enda drivkraften i hela hans livsverk. Kommunismen byggde från början till slut bara på hat, och detta hat har alla kineser tvångsmatats med under hela Ordförande Maos tid och längre. Detta hat har tillåtits drabba även andra folk och särskilt tibetanerna, kanske det minst hatiska folket i världen. Men hat slår alltid tillbaka på sig själv. Det måste slå tillbaka på kineserna, och detta hat, som kommunisterna pryglat Kina med i 46 år, kommer tyvärr inte att slå tillbaka så mycket på kommunisterna själva, som liksom i Ryssland bara kommer att försvinna och byta färg, som det kommer att drabba det oskyldiga olyckliga kinesiska folket."

Dessa dagar var den första och andra november i Kathmandu. Några dagar senare sköt en israel ihjäl sin premiärminister Jitzhak Rabin. Detta gav mig en hel del att tänka på. Emellertid är det ingenting som förenar denna israeliska högerextremist med min Khampa. De kommer från två olika världar. Ingen tibetan eller annan person utsatt för kinesiskt förtryck har ännu gått så långt som till terrorism. Terroristerna i Kina är bara kineser, och tyvärr finns det många likheter mellan enskilda kinesiska kommissarier, militärer och fångvaktare som mördar av ren panik eller galenskap, och sådana besinningslösa israeliska mördare, som mördar premiärministern och 29 oskyldiga palestinier i Hebron, högerextremistiska

terrorister som bara gör sitt yttersta för att förstöra Israel. Det är åtminstone min mening.

Samtidigt som jag sympatiserar med Doktor Sun och delar hans ängslan måste jag tyvärr ge min Khampa rätt. När kineser omkommer genom landsomfattande konvulsioner får man aldrig exakta uppgifter om de faktiska dödstalen. Ett exempel: vid Himmelska Fridens Torg den 4 juni 1989 publicerade kommunistpartiet uppgifter om några hundratal döda 'som skjutits av misstag' eller som omkommit genom 'självförvållade omständigheter'. Kort sagt menade Deng Xiaoping att de som dog på Himmelska Fridens Torg fick skylla sig själva när de stod i vägen för tanksen, som hela världen kunde se att mejade ner tusentals. Den faktiska dödssiffran är uppskattad till över 10,000, kanske 12,000. Det är omöjligt att ta reda på det exakta antalet. Vid koncentrationslägren kring Xining lär 10 miljoner fångar vara internerade. Ingen vet exakt, och ännu mindre vet någon hur många som dött eller avlivats där under kommunistregimen, men det torde vara fler. Under 'det stora språnget framåt', när Kina tvångsindustrialiserades på 50-talet, omkom cirka 40 miljoner människor av svält. Ingen vet exakt. De tvingades från landsbygden till industriella kollektiv där endast värdelöst skrot tillverkades, medan miljoner anställdes för att döda småfåglar i onödan och vansinne. Under kulturrevolutionen omkom cirka 100 miljoner människor - ingen vet exakt. Mänskovärdet är obefintligt i Kina och har endast utvecklats i Taiwan och Hongkong, vilket dessa oaser givetvis inte vill förlora, och vilket är det första de förlorar om de inlemmas i Kina. Inget mänskovärde i Kina kan utvecklas så länge kommunisterna styr landet. Deras regim har från början till slut kännetecknats av tomma ord som brutits - kineserna har aldrig givit något löfte utan att ha brutit det. Av alla opålitliga folk i världen är det det mest konsekventa.

- Johannes B. Westerberg."

Det händer i Lhasa

En ung tibetan kastade två stenar mot beväpnad polis. En vice plutonledare frågade: "Borde vi klå upp honom?" Emedan stenarna träffade en vice bataljonkommendörs ben befälde denne: "Klå upp honom!" Därpå tog han med tre beväpnade poliser upp jakten på tibetanen som hade kastat stenarna. Tibetanen sprang hem till en vanlig tibetansk familj. De beväpnade poliserna slog in dörren och öppnade eld med k-pistar mot alla i huset. Alla sex medlemmarna av familjen dog, av vilka den yngsta var bara 11 år gammal. Men tibetanen som hade kastat stenarna klättrade över muren och sprang bort. De beväpnade poliserna sprang efter honom och sköt honom i benet med ett gevär. En av dem sprang sedan fram och använde sitt gevär till att slå tibetanen i huvudet. Av en olyckshändelse gav geväret då eld, och en beväpnad polis bakom honom träffades i nacken. Han dog genast. När vice plutonledaren såg denna polis dö slog han ursinnigt den tibetan, som kastat stenarna, i huvudet och slog ut hjärnan på honom. När poliserna slog ihjäl denne unge tibetan med sina gevär stod sex tibetaner i en annan familj i dörren till sitt hus ett stycke ifrån och ropade: "Mördare! Mördare!" Vice plutonledaren tog upp sin k-pist och öppnade eld mot dem. Alla i även denna familj dog.

Detta är exakt citerat från en kines som själv var med. Detta var inte under de svåra kravallerna i Lhasa på 50-talet utan så sent som i mars 1989. Samma kines rapporterade för Amnesty International om en massaker i Lhasa samma månad i vilken 256 tibetaner mördades.

Som synes är situationen i Lhasa något annorlunda mot fallet med de stenkastande palestinierna av Intifadan. Denna uppmärksammas av hela världen, och israelerna ger sällan igen med samma mynt, medan ingen uppmärksammar vad kineserna gör med de folk som de förtrycker.

Vi skall ta upp fler sådana incidenter framledes.

Om Buddhismen

Buddhismen är egentligen inte någon religion utan snarare den yttersta filosofin. Religion har brukat definieras som "en övertygelse om en högre makt som råder över människans liv", vilket indikerar en tro på en eller flera gudar eller på "ödet". Just allt sådant är det som buddhismen radikalt tar avstånd ifrån. I stället hävdar den, att varje enskild människa själv är ansvarig för i princip hela universum och sina förbindelser därmed, vilket inbegriper förhållandet därtill och alla göranden och låtanden därmed. Buddhismen är i själva verket så vetenskaplig, att dess grundare från början rentav omöjliggör varje form av dogmatik, då han i stället ber sina lärjungar att inte ta något för givet, utan att undersöka allt, pröva allt och endast acceptera det som visar sig hålla efter undersökning och praktik. Var och en får pröva sig fram längs den rätta vägen själv och ensam ett steg i sänder.

Buddhismen har alltså ingen gud, och den som sist av alla är någon gud i buddhismen är Buddha själv, egentligen Siddhartha Gautama Sakyamuni Tathagata, vilka namn står för förnamn - efternamn - släktnamn - sanningssägaren. Detta sista namn Tathagata är alltså en titel och den enda titel karlen gav sig själv. Den betyder mera exakt: "den som säger sanningen, som andra har sagt sanningen, som den alltid kommer att sägas", eller alltså "den tidlösa sanningens sägare". Någon absolut exakt översättning av ordet kan inte ens åstadkommas på engelska.

Karlen, som föddes som hinduist i en kunglig kast, bröt alltså radikalt med hela hinduismen, alla dess gudar och hela dess kastsystem. Det enda han utvecklade i stället var läran om Karma, som närmast motsvaras av "Ödet"; men genom det asiatiska tagandet för givet av det här med reinkarnation eller själavandring får Karma eller "Ödet" en oändligt djupare mening. Vad Buddha konsekvent eftersträvade och fann var en total befrielse från allt oegentligt i livet - alla störande tankar, alla begär och lidanden och kort sagt allt ont. Det buddhistiska idealet är alltså att skaffa sig ett fullkomligt rent och klart sinne fritt från varje tänkbar form av begär, vilket innebär strängt celibat. Denna fullkomliga sinnesfrid har en högre status i buddhismen än all kunskap och utbildning i världen.

För att nå detta ideal måste man först och främst rensa upp i sitt Karma, det är alla onda undermedvetna minnen från det förflutna och då även från tidigare liv, som alltså kan vara hur många och belastade som helst. Denna process sker genom ett måttligt asketiskt leverne och meditation. Enligt Buddha kunde var och en endast göra detta själv och ensam.

Man kan alltså kalla buddhismen för en hög etisk moralfilosofi, som går längre än någon annan i ett konsekvent genomförande av den grekiske guden Apollons uppmaning: "Känn dig själv!" eller: "Ha kunskap om dig själv!" En följd av detta bud kan tyckas vara en viss risk för egoism, vilken risk buddhismen dock eliminerar genom sitt stora kärleks- eller barmhärtighetsbud, vilket inbegriper förbud mot att döda djur; och genom etablerandet av fenomenet *Bodhisattvas*.

En Bodhisattva är en Buddha som nått Nirvana, dvs. fullkomlig frihet från Karmas belastningar, och som alltså inte behöver reinkarneras fler gånger, men som gör det ändå av rent medlidande med livet och mänskligheten, för att hjälpa dessa. Det råder delade meningar inom buddhismen om Buddha själv efter sin livsgärning lämnade Karma-cykeln för gott eller lät sig fortsätta inkarneras som Bodhisattva.

Enligt Theravada-buddhismen, som är den äldsta skolan och den som är mest utvecklad i Ceylon, Burma och Thailand, som mest koncentrerar sig på buddhismen som lära, är det fullt möjligt och kanske rentav troligt att Buddha återkom med jämna eller ojämna mellanrum. Enligt Mahayana-buddhismen, "det stora hjulet", som är mera praktisk, som har en aktningvärt demokratisk karaktär och som betonar barmhärtighetsprincipen i praktik, som är den skola som etablerat sig i Japan och Kina, kom Buddha aldrig mer tillbaka. Enligt dem hade han gjort sitt och var färdig. Det är naturligtvis mera positivt och frestande att tänka sig att han fortsatte som kronisk Bodhisattva. (En parallell i kristendomen: "Jag är med eder alla dagar intill tidens ände," Jesu berömda avskedsord i slutet av Matteus-evangeliet, den mest typiska tänkbara manifestation av en riktig Bodhisattva.)

Det finns en tredje skola inom buddhismen som samtidigt är den senaste, kanske den märkligaste och definitivt den mest kontroversiella. Detta är den tantriska buddhismen i Tibet, som driver den buddhistiska meditationen till en så extrem spets, att de halsbrytande övningarna inbegriper personligt herravälde inte bara över den egna kroppen (så att man kan överleva en tibetansk vinter naken utomhus och ha det varmt och gott hela tiden) utan till och med över naturkrafter, (ex. upphävande av tyngdlagen, framkallandet av hagelstormar som i fallet Milarepa, fenomenet näst intill viktlös löpning beskrivet av ögonvittnet Alexandra David-Néel, etc.) och till och med över politiska världsskeenden, (ex. otroliga förutsägelser av otroliga världsomvälvningar som faktiskt inträffar.) Det kontroversiella med dessa extrema tantriska övningar är, ur vår synpunkt, att de utifrån sett bara kan karaktäriseras som super-ego-trippar med den fula betoningen av ego och egoism. I så extrema tantriska övningar tycker man att det inte kan finnas mycket kvar av den buddhistiska barmhärtigheten och hjälpsamheten. Typiskt för tantriskt skolade lamor är att de konsekvent avråder andra från att gå samma väg, helt enkelt emedan den är ytterst farlig och kräver ett buddhistiskt omdöme som inte är av denna världen. Ju högre upp man kommer, desto lättare är det att gå fel och ramla hela vägen ner till botten.

Buddha själv var emot sådana övningar. Vid ett tillfälle träffade han vid en flod en guru som ägnat fyrtio år åt konsten att lära sig gå på vattnet. Buddha beklagade honom och sade: "Fyrtio år har han kastat bort på denna fåfänga, när det hade varit mycket enklare för honom att anlita färjkarlen nedåt strömmen, som fört honom torrskodd över floden för en spottstyver!"

Buddhismen har alltså under 2500 år spritt sig över hela Asien och växer alltjämt, numera mest i västvärlden. För 1500 år sedan var den ännu dominerande över hela Centralasien ända fram till Persien och över hela Indien och stora delar av Indonesien; men islam körde bort den med våld, medan hinduismen återerövrade Indien. Hur kunde hinduismen, som buddhismen ersatt nästan universellt, återhämta sig och återvinna nästan all förlorad terräng?

Svaret på den frågan är trefaldigt: Indiens klimat, buddhismens sedliga stränghet med impopulärt krav på celibat, och hinduismens oemotståndliga sensualism. I längden föredrog indierna en sensuell religion framför en som var motsatsen, vilket mycket har med det varma ljuva klimatet i Indien att göra. Egentligen är det bara i Indiens bergstrakter som buddhismen har överlevt. Emellertid växer buddhismen nu även i Indien, den är där den starkast expanderande religionen, då alla Indiens miljoner kastlösa mer och mer söker sig till denna religion som ett bättre alternativ än ett liv som född utanför samhället och därmed automatiskt kroniskt utstött därifrån på livstid. Därmed är vi åter tillbaka vid Buddhas radikala och på sin tid unikt heroiska avståndstagande och personliga nedrivande av alla kast-, klass- och rasskillnader.

I nästa nummer skall vi ta en närmare titt på hinduismen.

Optimistresan, del 5 :

GSS osäkrar Prag

Det var ju liksom bäddat från början för komplikationer i GSS:s vistelse i Prag. Hotellet var ju rena Kafkainteriores med dubbla slussar till både korridorer och dubbla sovrum med bara en nyckel. Inte bara hotellet var ytterst väl organiserat med sin Bar Barbar som lördag kväll stängde klockan 22 på grund av oförutsedda bestämmelser, med sina slussanordningar till korridorerna som bara personalen kunde öppna, och med sina intrikata rumsanordningar som gjorde att man i ett visst tillstånd inte längre kunde ta sig in på sitt rum utan att bryta sig in från gårdssidan, vilket var lätt gjort då det bara var att kliva in genom fönstret direkt från trädgården; utan även reseprogrammet var ytterst väl organiserat. Särskilt kom den väl övertänkta precisionsorganisationen till kritan vid tillfällena då det krävdes improvisation. Ett sådant tillfälle var när hela GSS (17 personer) hade varit på studiebesök vid en ölfabrik ute på vischan någonstans, väl kamouflerad i grönskan ungefär som ett experimentellt koncentrationsläger, där alla besökare trakterats frikostigt på mer än vad de orkade dricka, vilket tillfälle ingen varit dum nog att inte utnyttja till övermaximerade gränser, med den påföljd att busschauffören på vägen tillbaka vägrade släppa av sällskapet i centrala Prag. De sjutton ölundersökarna släpptes i stället av i Florens, som en busstation hette, varifrån de fick bege sig vart de ville på egen hand. På något sätt lyckades de villa in sig till centrala Prag, men sedan var det slut på den perfekta organisationen.

Saken var den att det regnade, och just vid detta tillfälle hade det organiserats gruppfotofering på Vaclavplatsen. Samtidigt var betydande minoriteter i gruppen mer hågade att finna något ätbart matställe än att bli fotograferade i hällregn, enär de var tämligen hungriga, då hela dagen gått åt till att inspektera ölförställning utan annan förtäring än bara öl, och det redan var sent på eftermiddagen. Att under rådande omständigheter organisera en professionell gruppfotofering i hållande regn erbjöd vissa svårforcerade svårigheter, då ständigt mindre grupper inom gruppen inte infann sig, enär de strävade åt olika håll mot olika matställen och främst undan regnet. Hur gruppbilderna sedan blev förtäljer inte historien, men de torde ha blivit tämligen söliga, solkiga och nedblötade med hängande hårtestar över ansiktena som fordrade att vridas ur....

Sedan gällde det att finna en för tillfället lämplig restaurang. Bara för att komma under tak (- vid Vaclavplatsen finns det nästan bara uteserveringar,) föreslog någon att man skulle anlita en billig förträfflig restaurang nere i tunnelbanestationen, vilket förslag mottogs med acklamation - vad som helst för att komma bort från regnet! Det visade sig dock bara att den förträffliga efterlängttade restaurangen inte fanns i just den tunnelbanestationen. Eller visserligen fanns den säkert där, men även Prags tunnelbanestationer har sina högt utvecklade Kafkasystem med utstuderat tillkrånglade labrynter, så när något söks där hittas det inte. Restaurangen fanns säkert där förvisso, det var alla säkra på, men i en annan ända och nedgång eller uppgång, som inte direkt var tillgänglig, då det fanns så många som alla var så avlägsna från varandra. Så det var bara att gå upp i regnet igen, vilket hela gruppen tappert gjorde.

Vad som sedan följde var en oändlig vandring i ösregnet på jakt efter restauranger i Prag som inte var uteserveringar, varvid sådana unika etablissemang just då inte stod någonstans att finna. Till slut hittades ett idealiskt ställe med tacknämliga priser, som dock visade sig bara ha sallad på menyn. Under denna ack så heroiska men tröstlösa vandring glesnade leden på ett anmärkningsvärt sätt, då ingen fattade vart fler och fler tog vägen. De bara försvann. Måttet rågades när

stommen av gruppen slutligen fann sig tillbaka på exakt samma ställe var den utgått ifrån efter den blöta och pinsamt minnesvärda gruppfotoferingen.

Av de mindre upplösta grupperna hamnade slutligen en inne på en ölbar där det åtminstone fanns mera öl. En annan hamnade inne på ett sjapp där det spelades öronbedövande rockmusik medan televisionerna samtidigt visade "Dallas" utan ljud. Vart de övriga tog vägen förtäljer inte historien, men vill det sig riktigt illa går väl somliga förlorade GSS-medlemmar kvar där i ösregnet allt ännu och letar efter andra förlorade GSS-medlemmar eller efter förlorade billiga restauranger nere i Kafka-tunnelbanans outgrundliga labyrintmysterier utan ände....

(Optimistresan förväntas fortsätta i Budapest nästa år.)

Göteborg den 27 november 1995.

(Nästa nummer av Fritänkaren väntas utkomma någon gång under december månad.)